

ella porten el llinatge Riera i tots els identificats procedeixen de Manacor i Sant Llorenç. Així i tot, l'any 1887 només sis descendents de totes aquestes famílies resideixen a Son Servera i els únics que poden transmetre el llinatge als serverins del segle XX són el fill i els nets de Llorenç Riera Planícia *Garrut* de Sant Llorenç.

ROSSELLÓ: A la dècada de 1820 s'instal·len a Son Servera les famílies d'Antoni Rosselló de Manacor i Cosme Rosselló de Santanyí. A la dècada de 1830 són les famílies d'Antoni, Pere Josep i Jaume Rosselló de Manacor i de Nicolau Rosselló *Galta-grossa* de Felanitx. Encara que totes aquestes famílies tenen fills a Son Servera, l'any 1887 només en queden tres descendents. Els altres cinc Rosselló que aquell any trobam a Son Servera són els fills de Pere Josep Rosselló de Manacor i Antònia Aina Noguera de Lluçmajor, que sembla que havien arribat a la dècada de 1850.

SALES: Entre 1826 i 1827 arriba la família manacorina formada per Llorenç Sales i Magdalena Cabrer, que tenen sis fills i resideixen a Son Servera almenys fins a final de la dècada de 1850. L'any 1887 només les famílies de Jeroni Sales Estelrich i Bartomeu Sales Munar, ambdós de Manacor, viuen al poble.

SANSÓ: Abans de la pesta sols trobam referències a la família de Llorenç Sansó i Catalina Riera de Manacor, amb les seves filles, que moriren a la dècada de 1750. L'any 1823 ja s'han instal·lat dos matrimonis: el primer, Antoni Sansó Vadell i Catalina Gomila de Manacor, ve amb tres fills i en batia cinc més a Son Servera; el segon, Bartomeu Sansó i Maria Aina Grua de Ciutat. Just dos anys després ja ha arribat la tercera parella: Bartomeu Sansó i Bàrbara Gelabert, sembla que de Manacor, venen amb quatre fills i en batien un més; la quarta: Pere Joan Sansó i Antònia Sureda, que batia una nina a Son Servera; i la cinquena, Pere Sansó i Aina Maria Riera de Manacor, que venen amb tres filles que en pocs anys es casen al poble. L'any 1826 ja podem assegurar que s'ha instal·lat a Son Servera al complet la que serà la família més extensa d'aquest llinatge, la dels fills de Jordi Sansó i Magdalena Vadell de Manacor: sembla que amb la mort de Jordi la seva vídua s'instal·la amb quatre fills al poble que ja havia acollit un altre fill seu, Antoni. Més tard encara, a la dècada de 1830 s'instal·la a Son Servera Jordi Sansó Vadell, també fill de Magdalena Vadell, que havia estat residint a Eivissa. A la dècada de 1830 es casen a Son Servera almenys altres quatre homes de llinatge Sansó, tots de Manacor, que a la dècada de 1850 ja no apareixen a la documentació. Així, per tant, tots els Sansó residents a Son Servera l'any 1887 són descendents de les famílies arribades a la dècada de 1820.

SOLER: A final del segle XIX el llinatge només queda al poble a través dels descendents de Jaume Soler Santceloni *Planiol*, de Manacor, i Francina Aina Tomàs, de Felanitx, que són instal·lats al poble almenys d'ençà de 1837.

Soldats manacorins condecorats en la guerra de Cuba (1895–1899)

Antoni Sureda Vicens

Llorenç Fullana Galmès (1875–1897).

Nota preliminar

Aquest estudi sobre els manacorins que foren condecorats en la guerra de Cuba voldria que fos un petit homenatge no tan sols als condecorats sinó també a tots els joves de les Illes Balears, i especialment als joves manacorins, que hagueren d'anar a lluitar en un lloc desconegut pràcticament per tots ells, en unes condicions extremes i en una guerra només per defensar els interessos de la societat burgesa espanyola i de la resta de les esferes dominants.

Dels 244 soldats joves que el poble de Manacor va aportar a les guerres d'ultramar (Cuba, Puerto Rico i Filipines), 187 soldats manacorins s'embarcaren per anar a la guerra de Cuba. Allà en aquelles terres 60 manacorins trobaren la mort.

A Manacor, no existeix cap lloc on hi hagi una simple placa o monument que faci referència als fills de Manacor que varen lluitar amb heroïcitat i molts d'ells varen morir en una guerra injusta.

Tan sols el general Weyler, màxim general comandant de la guerra a Cuba, sí que és recordat amb el seu nom a una plaça molt cèntrica de Manacor, així com el seu nomenament com a fill il·lustre del poble de Manacor, representat amb un quadre en el saló de plens de la corporació manacorina.

Antecedents

La situació a Cuba l'any 1895 era d'una nova i imminent sublevació. A Espanya, aquest creixement de l'independentisme a Cuba suposava un perill per a una possible pèrdua econòmica molt aguda degut al cost econòmic d'una nova guerra, tenint en compte la primera sublevació que es va dur a terme i que va durar deu anys (1868-1879).

Davant el que es veia que podia succeir, el govern espanyol va disposar mitjançant una reial ordre la incorporació immediata amb destinació cap a Cuba de 7 batallons d'infanteria: és a dir, un batalló per a cada una de les regions militars en què en aquells moments estava estructurat l'exèrcit, per controlar la situació independentista que anava agafant cada dia més força.

Espanya a finals del segle XIX era una potència de segon ordre amb una infraestructura socioeconòmica semifeudal. Un règim polític anacrònic, inestable i corrupte. És a dir, una nació endarrerida.

El 4 d'abril de 1895, el president Cànovas del Castillo va ordenar al general Martínez Campos la seva partida cap a Cuba i el nomenà màxim comandant de les tropes destinades a aquell indret. Una vegada el general Martínez s'hagué fet

càrrec de les tropes espanyoles, donà la impressió de control absolut de la situació, especialment en el moments en què el cap de la insurrecció, José Martín, fou mort en un enfrontament amb les tropes espanyoles.

No obstant, les tàctiques del general Martínez Campos¹ no són acceptades per la majoria de la població dels espanyols resident a l'illa i especialment pels criolls. Aquest fet va produir manifestacions pels carrers demanant que el general Valeriano Weyler Nicolau² agafés el màxim comandament de les tropes espanyoles.

Els insurrectes, amb la ràbia, l'odi i la desesperació acumulats durant molts d'anys de dominació, atacaven amb una gran ferocitat les tropes espanyoles. Els governants espanyols erraren amb la seva visió deformada de la realitat, decidien sobre el futur de la Província de Cuba, acomodats en les seves poltrones i envoltats de luxes, sense escoltar altres personalitats amb un talant més moderat, com Antoni Maura, que varen avisar del perill i proposaren mesures polítiques i cessions autonomistes en lloc de la utilització de l'espasa i el canó.

Degut a la situació creada, la reina regent d'Espanya, d'acord amb el que va acordar el Consell de Ministres, va nomenar el general mallorquí Valeriano Weyler governador general i capità general de l'illa de Cuba. Weyler es va fer càrrec del seu nou nomenament el dia 10 de febrer de 1896.

A Cuba, les tropes espanyoles baix les ordres del general Weyler dominen la situació de guerra. I en una batalla que resultà molt violenta, acaben amb la vida del famós cap dels mambisos Antonio Maceo. Aquesta mort va crear una

1 El general Arsenio Martínez Campos va néixer el 14 de desembre de 1831. Morí el 23 de setembre de 1900, al 69 anys, degut a una afecció cardíaca. Es pronuncià contra la República de 1874, donant inici a la restauració borbònica. Persona de caràcter tranquil i reposat, anava en contra de la mateixa guerra contra Cuba i creia en poder restablir la pau. Tres dies després de la seva mort el diari *Heraldo de Baleares* en el núm. 1464 publica a tota pàgina un reportatge sobre la figura del general, ressenyant entre altres mèrits el següent: «*Si egoismos comerciales no hubieran falseado la paz del pacto del Zanjón, quizá hoy la bandera española hondaría airosa cimera del Morro de la Habana.*»

Si a su regreso de Cuba al ser revelado por Weyler triunfando los partidarios de una guerra estúpida se le hubiese escuchado quizá hoy seríamos dueños de Puerto Rico y del Archipiélago Filipino. La monarquía pierde un leal servidor, la patria un consejero, el ejército su mejor general.

2 El general Valeriano Weyler Nicolau va néixer el 17 de setembre de 1838 a Palma de Mallorca, i va morir el 20 de desembre de 1930 a Madrid. Fou una persona molt influent en el Govern espanyol. Entre altres càrrecs importants d'Espanya, fou ministre de guerra en tres ocasions (1901-1902, 1905, 1906-1907). Li fou atorgat el títol de Grande d'Espanya. La corporació municipal manacorina, encapçalada pel batle liberal Jaume Domenge Rosselló, el nomenaren fill il·lustre de Manacor el 13 d'octubre de 1931. El poble, agraït al general Weyler perquè gràcies a la seva intervenció l'any 1902 es va rebaixar el consum a 1.106 pessetes en lloc de 26.900 pessetes que abans es pagava, va demanar al consistori dedicar-li una plaça a devora de l'església, i a més es varen celebrar festes populars per aquest motiu.

certa eufòria i esperança en la població espanyola, perquè creia que hi podria haver una imminent fi de la guerra.

Però poc a poc, la pèrdua d'algunes batalles i, especialment, l'entrada en guerra contra Espanya dels Estats Units, mitjançant la voladura del cuirassat *Maine* a l'Havana el febrer de 1898 i amb l'ajuda d'una suposada conspiració d'alguns polítics espanyols, varen crear una mala reputació al general Weyler de cruel, desprietat i inhumà, especialment amb la creació i construcció del camps de concentració on estaven tancats molts presos cubans en condicions inhumanes.

El 18 d'agost 1897 a Espanya assassinen al president Canovas del Castillo, gran valedor del general Weyler. El va substituir el president Sagasta.

La reina regent Maria Cristina d'Habsburg destitueix el general i nomena al seu lloc el general Blanco.

El 24 d'abril de 1898 els Estats Units declaren la guerra a Espanya. Poc després, la pèrdua de l'esquadra de guerra espanyola comandada pel general Cervera, quan els bucs de guerra foren destruïts un a un a la badia de Santiago a Cuba, va ser el detonant final de la derrota espanyola. Tal vegada, segons la versió de diversos historiadors, aquesta derrota va significar la pitjor derrota de l'armada espanyola contra la flota d'una potència estrangera.

Espanya es rendeix el 15 de juliol de 1898 i perd les colònies d'ultramar, és a dir, quasi tot l'imperi colonial espanyol.

A tot això s'afegia a la població espanyola el cost de vida que havia suposat la guerra per la mort de molts de joves. No obstant, la gran quantitat de baixes dels soldats no eren degudes a ferides de guerra sinó tot el contrari; els soldats espanyols no estaven avesats als paisatges ni al clima del Carib i això derivava en perilloses malalties, ja que molts moriren a causa de la disenteria i de la febre groga, coneguda també amb el nom del *vòmit negre*.

Aquestes epidèmies eren afavorides per la quantitats de pantans i per les pluges que provocaven una calor insuportable; conseqüentment, els mosquits, les febres tifoides, l'anèmia, la cloroanèmia o *mal de color*, etc. causaven més baixes en els soldats que les pròpies baixes en els camps de batalla. Les condicions higienicosanitàries a què es veien sotmesos els soldats espanyols eren extenuants, obligats a caminar dies sencers amb el fusell a l'esquena per camins plens de fang degut a les contínues pluges, xops d'aigua i fang fins als genolls, llocs boscosos tropicals i salvatges, plantacions de canya, moltes de les quals enceses pels insurrectes, i haver de suportar una calor que feia tenir unes alteracions al sistema nerviós que augmentava l'esgotament físic i moral.

Segons una publicació presentada pels doctors Gurat i Legrand, el nombre de soldats espanyols morts entre 1895 i 1898 era de 40.125 per malalties diverses, 13.322 per febre i 2.141 per ferides de guerra.

No obstant, altres fonts assenyalen que la quantitat de soldats morts a conseqüència de les malalties fou superior als trenta mil.

En total uns 56.000 espanyols varen morir a Cuba, però tan sols un 8% foren morts en combat.

Dels soldats de les Illes Balears que foren embarcats cap a les guerres d'ultramar (Cuba, Puerto Rico i Filipines), 593 varen morir a Cuba: d'aquests, 537 moriren per malalties comunes i accidents, i tan sols 56 varen morir en accions bèl·liques. A Filipines en moriren 141 i a Puerto Rico 21.

Dels 244 soldats manacorins que foren enviats als tres fronts, 187 soldats foren enviats a Cuba, 60 dels quals varen deixar la vida per aquelles terres. Aquestes xifres representen quasi un 25% del contingent del fill de Manacor que partiren cap a la guerra de Cuba, concretament un 24,6%. L'any 1897 Manacor tenia una població aproximadament de 12.000 habitants, per tant aquest contingent de joves soldats del poble representava l'1,5% del total de la població. A Filipines hi moriren 13 soldats manacorins. Dels 184 repatriats, un nombre molt important tornaren ferits o malalts. Els soldats repatriats que es trobaven malalts i morien en el trajecte de retorn, els sepultaven al mar amb un ferro penjat al coll per por de les epidèmies.

Herois manacorins condecorats a la guerra de Cuba

Quan parlem de condecoracions de vegades poden no representar realment la realitat, perquè les condecoracions són concedides segons criteris humans i pot ser que alguna persona, fet o situació que hagi pogut ser condecorat o s'hagi tingut en compte per les seves circumstàncies o visió diferent, siguin considerades o no meritòries de distinció. En cap moment la intenció és jutjar si la concessió de les medalles eren les més acceptades, alhora que ens recolzam en criteris documentats que hem pogut localitzar sense fer cap judici de valor.

Per confeccionar la relació dels manacorins condecorats per les seves actuacions en la guerra de Cuba, hem hagut de documentar-nos especialment en fonts d'arxius militars. Moltes d'aquestes fonts, malgrat hi consta la imposició de condecoració, no n'especificuen molt clarament el motiu, ni tan sols la data exacta de la imposició de la condecoració. Per aquest motiu, anomenarem a continuació la relació del fill de Manacorins dels quals s'ha pogut tenir constància d'una distinció i les dades que hem pogut localitzar.

En total ha resultat que, segons les dades disponibles, 15 foren els soldats manacorins condecorats a la guerra de Cuba. Hem cregut convenient fer la relació de la importància de la condecoració, segons ens han aconsellat professionals amb carrera militar.

Joan Josep Llodrà Durán

En Joan Josep Llodrà Durán era fill d'en Bartomeu i na Bel. Va néixer el 6 de novembre de 1874 al carrer Asalt núm. 31 de Manacor. Era el quart dels seus germans, tots ells mascles. El seu ofici era de sabater. La seva estatura era d'1,64 metres, podríem dir que estava dins la normalitat en aquella època (l'estatura mínima establerta per ser soldat era d'1,50 metres). Tenia la pell obscura, era sa i tenia una petita cicatriu al front. No sabia llegir ni escriure.

Es va allistar voluntari i arribà a Cuba el 25 de novembre de 1893, juntament amb un altre manacorí, en **Llorenç Fullana Galmés**, que vivia al carrer de n'Obrador (actual carrer de Francesc Gomila) de Manacor. En Llorenç fou destinat al Regiment Alfons 62 d'Infanteria.³

Referent al soldat Joan Josep Llodrà, el fet heroic pel qual va rebre les condecoracions fou el següent:

A la província de Puerto Príncipe (Camagüey), un grup de soldats custodiaven un fortí anomenat Ramblazo, que cobria la línia fèrria de la ciutat de Puerto Príncipe al port de Nuevitas, amb l'objectiu de mantenir els subministres dels trens militars. Aquests soldats formaven part del Regiment d'Infanteria de Tar-

3 En Llorenç Fullana Galmés va néixer l'any 1875, fill d'en Joan i na Bàrbara. El coneixien amb els malnoms de *Randa* per part del pare i *Maniu* per part de la mare. Fou destinat en un principi a defensar la ciutat de Santa Clara, al centre de l'illa. Pertanyia al batalló Alfons 62 d'Infanteria. Va participar en la sagnant i heroica defensa de la ciutat de Santa Clara, on va resultar amb ferides greus de bala. Després d'esperar durant dies ferit al moll de la Cavalleria, al port de l'Havana, per ser repatriat a Mallorca, no va ser possible el seu reembarcament i el tornaren a traslladar al poble de *Ciego de Avila*, província de Puerto Príncipe, on va morir el dia 10 de novembre de 1897 als 22 anys. En Llorenç Fullana no ens consta que fos condecorat, però segons el diari de guerra del dia 13 d'abril de 1897, la seva actuació i la dels seus companys de batalló que de forma heroica s'enfrontaren a l'enemic fou felicitada pel mateix general Weyler.

També morien en *Ciego de Avila* dos manacorins més que pertanyien a la mateixa companyia Alfons 62, i eren Mateu Rosselló Vazquez (10/11/1897) i Joan Salas Duran (13/08/1896). Tots ells eren soldats segona. La seva mort no fou publicada fins dos anys més tard en el Diari Oficial de Guerra núm. 3399 de 9 de febrer de 1899.

Segons consta a la documentació de quintes de l'Arxiu Municipal de Manacor, el 4 de febrer de 1899 un jove manacorí de nom Pere Fullana Galmés va tornar de les guerres d'ultramar i no consta cap altra dada, ni personal ni de quin lloc concret va estar. D'aquest fet, podem deduir dues possibilitats: que aquest jove no tenguí cap tipus de parentesc amb en Llorenç Fullana Galmés, o bé que pugui ser en Llorenç Fullana i que hi hagués una errada en el nom, fet que podria ser molt factible degut al control de la documentació d'aquella època.

ragona i foren destinats a Cuba a l'hivern de 1894-1895. Eren 16 soldats i el seu màxim comandament era el sergent Manuel Dominguez. Varen aguantar l'atac de l'enemic mambís el dia 9 d'agost de 1895, que disposava d'un nombre superior als 300 homes. Quan ja els cubans havien sofert moltes baixes es disposaven a fer el darrer atac, que donaven per fet que seria el definitiu amb quasi tota seguretat. Tan sols quedaven sis militars espanyols (un sergent, un caporal i quatre soldats) per defensar el fortí, els altres eren morts o estaven ferits, però així i tot els soldats ferits repartien els cartutxos als qui encara podien disparar. Tots ells estaven disposats a defensar amb les seves baionetes l'entrada al fort, que ja ni tan sol tenia porta d'accés ja que estava esbucada pels dispars dels canons enemics (segons consta en la versió oficial del diari de guerra de 8 de maig núm. 101 de 1896). Quan el comandant mambís Pancho Carrillo estava a punt de donar l'ordre per a la darrera investida, arribaren els reforços de les tropes espanyoles i varen poder aconseguir fer fugir els independentistes cubans. La seva resistència va ser èpica. El coronel Rocabertí, cap del regiment que va auxiliar els assetjats, es va quadrar davant els soldats supervivents i els va donar una aferrada a cada un.

Entre aquells herois comandats pel sergent Dominguez, que també resultà ferit, es trobava el soldat manacorí Joan Josep Llodrà Durán. Tots ells pertanyien al Regiment d'Infanteria Tarragona 67. En Joan Josep Llodrà Durán fou ferit de bala a la cuixa i a la mandíbula. Degut a les ferides va caure a terra, però mai va deixar de disparar ni de defensar el portal amb la baioneta que havia de protegir.

A tots ells, el Consell Suprem de Guerra i Marina i per resolució de 29 d'abril de 1896 els va concedir la Creu de Primera Classe de la Llorejada de Sant Ferran.⁴ Aquesta ordre fou publicada en el *Diari Oficial del Ministeri de Guerra* en data 6 de maig de 1896, núm 101, pàgina 549, i signada pel capità general de l'illa de Cuba i el president del Consell Suprem de Guerra i Marina, acompanyada amb una pensió anual de 100 pessetes.

La creu li va imposar el president Antonio Cánovas del Castillo en presència de 16 generals i llavors fou rebut amb tots els honors per la reina regent Maria Cristina, vídua del rei Alfons XII. Després de la condecoració a Madrid, li pogueren treure el darrer bocí de la bala que portava a la cara. Posteriorment també se li va concedir la Medalla d'Argent al Mèrit Militar amb distintiu ver-

4 La Creu Llorejada de Sant Ferran és la condecoració militar espanyola més apreciada. I es concedeix al valor heroic. S'atorga com a recompensa per accions, fets o serveis militars que han ocasionat un imminent perill per a la pròpia vida, sempre que hagi estat al servei de la pàtria. La seva concessió du implícit l'ingrés en la Reial i Militar Ordre de Sant Ferran, la primera ordre espanyola de caràcter militar.

mell⁵ i amb una pensió vitalícia de 7,50 pessetes mensuals.

Segons el *Diari Oficial del Ministeri de Guerra* en data 30 de juny de 1897 i publicat el dia 2 de juliol de 1897, núm 144, pàgina 60, el Consell Superior de Guerra i Marina li va concedir la llicència absoluta, i a petició de SM ordena que s'aboni al soldat Joan Llodrà la pensió anual de 100 pessetes corresponent a la Creu de Sant Ferran de 1a Classe, així com la pensió mensual de 7,50 pessetes per la Creu al Mèrit Militar, que posseeix amb caràcter vitalici, i que serà satisfeta aquesta darrera per la Delegació d'Hisenda de Balears.

Després partí cap a Mallorca i l'arribada a Palma l'11 de setembre de 1896 amb el vapor *Unión*, fou un autèntic esdeveniment. Al Centre Militar de Palma de Mallorca es va descobrir una placa amb la següent frase: «Al héroe del Ramblazo. D. Juan de Llodrà Durán».

Les cròniques d'aquell temps fan constar que quan es dirigia cap a Manacor amb el tren una gran gentada el rebia amb aclamacions i obsequis pels pobles que passava.

A Manacor la rebuda fou més impressionant encara. En el seu honor es cantà un tedèum a la parròquia, i es va oferir un refresc i una serenata dedicada a l'heroi amb la participació de les dues bandes de música de Manacor. Fins i tot el compositor manacorí Miquel Serra Cardona li va compondre un pasdoble titulat *El héroe del Ramblazo*.

Al cap d'uns anys, el nostre heroi Joan Llodrà va emigrar i tornà a Cuba l'any 1901 per fer fortuna. Va estar a l'illa caribenya 10 anys però va tornar pobre. A Manacor es va casar amb una manacorina, Maria Grimalt, tingueren quatre filles: Isabel, Angela, Maria i Francisca.

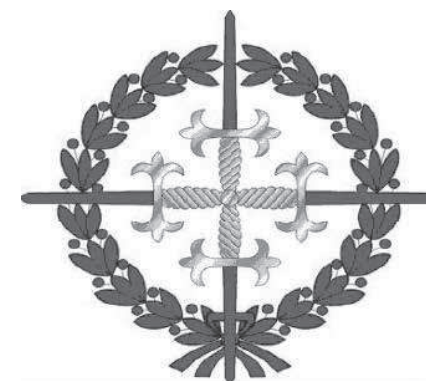
El dia 17 de juliol de 1957 fou nomenat tinent honorari de l'exèrcit espanyol. Morí el dia 11 de desembre de 1957, al carrer Ballester núm. 9 de Manacor. Dins el bagul el vestiren amb l'uniforme militar i damunt un petit cadafal es col·locaren les dues condecoracions. La família rebré el condol personal del capità general i altres generals. A l'acompanyament des de l'església al cementiri, hi assistiren tot el clero, oficials i suboficials, guàrdies civils i tot el consistori. Una secció de la tropa i una banda de cornetes i tambors escoltaven les despulles, oferint-li els darrers honors militars.

Espanya necessitava herois i Mallorca necessitava el seu propi heroi. I per tant no hi hagué millor ocasió per exaltar l'heroïtat del soldat manacorí, a

5 Es concedeix a aquells militars que han realitzat accions, fets o serveis en un conflicte militar, i que han demostrat un gran valor, grans proeses i mèrits distingits. Pot ser pensionada amb diferents emoluments o es pot concedir sense pensió.

Joan Josep Llodrà Duran
Manacor 1874 - 1957

Cruz Laureada de San Fernando

Llorenç Fullana Galmés, foto
realitzada a la plaça Major de
Santa Clara (Cuba).

un poble cansat d'una guerra que ocasionava tantes de morts de soldats joves espanyols.

El seu nom, així com el de la resta de companys de la defensa del Ramblazo, consta en la relació dels 220 cavallers de la Reial i Militar Ordre de Sant Ferran d'Infanteria, al Ministeri de Defensa d'Espanya.⁶

Bartomeu Galmés Llull

Va néixer el 13 de gener de 1875. Fill de Bartomeu i d'Aina, vivia al carrer Ferrer núm. 7 (actualment carrer de l'Estrella). Treballava de llaurador. Formava part de la quinta de 1894, partí cap a Cuba el 22 de novembre de 1895 i tornà a Manacor el mes de gener de 1899, trobant-se bé de salut. Era analfabet.

Estava destinat al regiment regional núm. 2, que tenia la base a Maó. Va ascendir a caporal. I amb motiu del seu valor en la defensa del fort de Bayamo, va ser condecorat amb la Creu d'Argent al Mèrit Militar i amb una pensió vitalícia de 7,50 pessetes mensuals.

Llorenç Juan Salas

Va néixer dia 14 de gener de 1876. Fill de Joan i Maria, vivia al carrer de la Rosa núm. 8 de Manacor. Formava part de la quinta de 1895. Va partir cap a Cuba el 2 de novembre de 1895. Era analfabet.

Fou condecorat amb la Creu d'Argent al Mèrit Militar i una pensió vitalícia de 7,50 pessetes mensuals, segons ordre publicada en el *Diari de Guerra* 144-198, i una pensió per als seus pares. Estava destinat a la II companyia d'Infanteria, com a soldat 2a.

Medalla de plata al Mèrit Militar amb distintiu vermell.

Va morir a l'Havana el 16 de setembre de 1897 a conseqüència del vòmit negre.

Bernat Vidal Sureda

Va néixer el 20 de juliol de 1876. Fill de Joan i d'Antònia, vivia al carrer de l'Amistat núm. 17 de Manacor. Formava part de la quinta de 1895, s'embarcà cap a Cuba el 23 de novembre de 1896, juntament amb altres 212 soldats. Pertanyia al Regiment d'Infanteria Regional núm. 2 de Maó.

Va tornar el 7 de febrer de 1899, amb el contingent de 183 que varen desembarcar procedents d'Alacant, amb el grau de caporal. Fou condecorat pel seu valor amb la Creu d'Argent al Mèrit Militar amb distintiu vermell, no pensionada, per resistir juntament amb la seva companyia a l'atac d'uns cent mambisos. A les ordres del tinent primera Miquel Antich Veny, els feren retrocedir i dispersar.

Soldats manacorins condecorats que formaven part del Batalló Provincial de Balears

El Batalló Provincial de Balears de 1897, format per joves de les Illes Balears, era realment l'antic Batalló Provincial de Cuba, que s'havia creat l'any 1895, i estava format per un total de 1.189 homes entre comandaments i tropa.

La majoria de la tropa, com ja hem mencionat abans, era molt jove i molts ni tan sols havien vist la mar a l'hora de partir cap a la guerra. La inconsciència i ceguera dels governants dugué aquests soldats a una guerra perduda abans de començar en terres de Cuba. No obstant, en les cròniques d'aquell temps analitzades l'heroisme i abnegació en els moments de lluita contra l'enemic alaben la integritat demostrada per aquest Batalló, digna de tenir sempre en compte.

Tots els components dels Batalló Provincial de Balears eren fàcilment identificables perquè duïen en el coll de l'uniforme les sigles P i B enllaçades en metall daurat pròpies del seu batalló. Aquestes insígnies foren concedides segons l'ordre núm. 26 de la Subinspecció d'Infanteria i Milícia de 23 de febrer de 1897.

Miquel Mas Molina

Només sabem d'ell que era manacorí, que va partir cap a Cuba el 22 de novembre de 1895 i formava part del Batalló Provincial de Balears amb el grau de soldat 2a. Va tornar a casa malalt, el 21 d'octubre de 1897. Poc temps després va morir.

⁶ Era freqüent que els soldats condecorats i pensionats amb una quantitat determinada, mensual o anual, i amb caràcter vitalici, no rebessin la pensió concedida. A molts no els quedava altre remei que reclamar-la. Un exemple és el del soldat Joan Llodrà Durán, que hagué de sol·licitar l'abonament de les dues pensions concedides per les medalles guanyades, la Creu Llorejada de Sant Ferran i la Creu de plata al Mèrit Militar, segons consta en el *Diari Oficial de Guerra* núm. 144, de 2 de juliol de 1897, pàg. 60.

Consta que fou condecorat amb la Creu al Mèrit Militar amb distintiu vermell no pensionada, segons va informar en el seu temps el periòdic *Ultima Hora* de dia 3 d'agost de 1896, per haver fet front a uns vuit-cents enemics que s'havien fet forts en la seva fuga. El batalló espanyol aconseguí dispersar-los i a altres els prengueren com a presoners.

Pere Josep Grimalt Pastor

Va néixer el dia 20 de juny de 1876, fill de Guillem i Bàrbara. Vivia al carrer de la Pau núm. 4 de Manacor. Partí cap a Cuba el 19 de juny de 1895. Pertanyia a la Companyia del 2n Batalló del Regional de Balears núm. 1, amb el grau de soldat 2a, igual que l'altre manacorí condecorat: Bartomeu Riera Sureda.

Fou condecorat pel seu valor demostrat el mes de gener de 1896, quan en Pere Josep Grimalt, juntament amb altres 30 soldats, feien guàrdia en una estació de ferrocarril a prop de la ciutat de l'Havana i foren atacats per un gran nombre d'insurrectes cubans. Aconseguiren fer fugir els mambisis demostrant una gran valentia. Per aquest fet, se li va concedir la Creu d'Argent al Mèrit Militar amb distintiu vermell i una pensió vitalícia de 7,50 pessetes mensuals, el 18 de gener de 1896, segons DO 178-197.

Però no només fou condecorat per aquesta acció militar. Mesos més tard també fou condecorat amb una altra medalla de la Creu d'Argent al Mèrit Militar amb distintiu vermell i la pensió vitalícia de 7,50 pessetes mensuals, que, afegida a l'anterior condecoració, ascendia a un total de 15 pessetes mensuals.

En un posterior enfrontament amb tropes cubanes, fou ferit i va ser repatriat, però va morir a Cadis quan tornava des de Cuba.

Bartomeu Riera Sureda

Va néixer dia 31 d'octubre de 1875. Fill d'Antoni i Magdalena, vivia al carrer Gil núm. 30 de Manacor i treballava de jornal. En molts de casos la vida d'aquests jornalers de camp es desenvolupava en un sistema molt medieval, on el propietari de les terres controla i dirigeix a més de les seves propietats la vida dels jornalers, per aquest motiu veuen en l'ingrés a l'exèrcit una sortida a la seva miserable vida.

Pertanyia a la quinta de 1894. Quan va ser cridat a files per embarcar cap a Cuba en el mes de novembre 1895, ja gaudia d'instrucció militar. Estava destinat a la 3a Cia. del 2n Batalló Regional de Balears núm. 1, amb el grau de soldat 2a. Durant tot el transcurs de les batalles en què va participar va demostrar un gran valor i per això fou condecorat.

La seva acció més heroica fou quan en el mes d'agost de 1897 tropes espanyoles atacaren un encreuament ferroviari a prop de Sant Felip. Aconseguiren que les tropes cubanes abandonessin aquest important punt neuràlgic per al transport i de logística de subministres per a la resta de tropes d'Espanya. Va ser condecorat amb la Creu d'Argent amb distintiu vermell i una pensió vitalícia de 7,50 pessetes mensuals.

Al mes d'agost del mateix any 1897, l'heroi Bartomeu Riera fou repatriat com a conseqüència de caure malalt.

Antoni Aguiló Miró

Ja es trobava com a soldat a Cuba en el moment de l'alçament i estava destinat al Batalló Provincial de Balears.

Fou condecorat amb la Creu d'Argent al Mèrit Militar amb una pensió de 7,50 pessetes mensuals per la seva bravura en la batalla. El motiu de la condecoració fou la valentia quan es va enfrontar a nou mambisis per defensar una guarda de vaques que representava la manutenció de tot el regiment. Dels nou atacants, el condecorat en va matar cinc.

Va tornar a casa el 28 de gener de 1897, amb dues ferides de bala, una en el peu esquerre que li ocasionava una gran coixera. L'altra ferida va ser al cap, i com a conseqüència de la ferida hagué d'estar hospitalitzat molt de temps.

Antoni Fullana Grimalt

Va néixer el 20 d'agost de 1876. Fill d'Antoni i d'Isabel, vivia al carrer Silenci núm. 23 (actualment carrer de ses Parres) de Manacor. Formava part de la quinta de 1895 amb el grau de soldat 2a, i partí cap a Cuba el 22 de novembre de 1895 per una permuta que havia fet amb Antoni Martorell Terrassa.

El condecoraren amb la Creu d'Argent al Mèrit Militar amb distintiu vermell i una pensió vitalícia de 2,50 pessetes mensuals. Segons el *Butlletí Oficial Cap. Gral. De Cuba* de dia 15 d'octubre de 1896, li fou concedida la condecoració pel seu valor i èxit en el combat i pels mèrits durant l'enfrontament amb l'enemic a San Antonio Alegre (l'Havana). Fou repatriat en el mes de desembre de 1898.

Tomàs Amer Llodrà

Va néixer el 18 d'abril de 1876. Fill de Tomás i de Joana Maria, vivia al carrer de la Verònica núm. 106. Sense cap tipus d'instrucció militar. Formava

part de la quinta de 1895. Va partir cap a Cuba el 22 de novembre de 1895 i tornà amb el contingent de 183 soldats el 7 de febrer de 1899, acabada la guerra.

Fou condecorat amb la Creu d'Argent al Mèrit Militar amb distintiu vermell i una pensió de 2,50 pessetes mensuals no vitalícia. El motiu fou la valentia demostrada en el combat entre els dies 5 i 10 d'abril de 1898 a la Ciénaga del sud de l'Havana, concretament a *Bocacajío* i *Bocaconde*.

Francesc Llull Fullana

Va néixer el 15 de maig de 1875. Fill de Joan i Maria, residia al carrer de la Verònica núm. 80 de Manacor. Treballava de jornal·ler. Partí cap a Cuba el 2 de setembre de 1896. Pertanyia a la quinta de 1894, a la VII companyia d'Infanteria. Curiosament, en un principi havia sortit per curt de talla (1,54 m), però li tornaren a fer una revisió i el midaren amb 1,58 m). Per aquest motiu l'allistaren i el feren embarcar cap a ultramar.

Fou condecorat amb la Creu d'Argent amb distintiu vermell, sense pensió, per la seva valentia al camp de batalla, segons especifica el *Diari Oficial del Ministeri de Guerra* núm. 178-197. Vuit mesos després, el 29 de setembre de 1898, morí a Cuba de paludisme.

Andreu Gomila Monjo

Va néixer el 3 de juny de 1975. Fill de Miquel i Joana, vivia al carrer Mesquida núm. 3 de Manacor. Era de professió llaurador i pertanyia a la quinta de 1894. Era analfabet.

Va partir cap a Cuba el 22 de novembre de 1895, pertanyia al Batalló Provincial de Balears amb el grau de soldat 2a. Pels seus mèrits fou ascendit amb la graduació de caporal. Fou ferit a una cama al camp de batalla defensant una fortificació. Per aquesta acció, fou condecorat amb la Creu d'Argent amb distintiu vermell. Tornà a Manacor el 17 de febrer de 1898.

Andreu Gomila Cerdà

Va néixer l'any 1873. Fill d'Antoni i Maria, formava part de la quinta de 1892. Va partir cap a Cuba el 22 de novembre de 1895 i va tornar malalt l'11 de novembre de 1898. Fou condecorat amb la Creu d'Argent amb distintiu vermell, sense pensió. No consten més dades en cap arxiu consultat.

Gabriel Ferrer Veny

Va néixer l'any 1873. Fill de Mateu i Antònia, formava part de la quinta

de 1892, i pertanyia al Batalló Provincial de Balears. Va partir cap a Cuba el novembre de 1895 amb una permuta amb Ignasi Riba Capó.

Era l'únic condecorat que de professió era soldat. Era caporal quan fou condecorat l'any 1896 amb la Creu d'Argent al Mèrit Militar, no pensionada, pel seu comportament el dia 23 de juny, admirable per a la resta de la tropa, degut a la seva decisió, valentia i ordre en el moment de l'atac contra un enemic que sumava més de 2.000 mambisos.

Va tornar a Manacor el 31 de desembre de 1889 i es va llicenciar amb el grau de sergent.

Rafel Nadal Lliteras

Fill de Rafel i Maria, vivia al carrer de n'Obrador núm. 59. Era jornal·ler. Va partir cap a Cuba el 22 de novembre de 1895 i va tornar el 4 de febrer de 1899.

Era corneta i pertanyia a la 1a Companyia del Batalló de Balears. Consta que fou condecorat pel seu valor, perquè malgrat resultar ferit en el braç esquerre per un tir en el camp de batalla, no va deixar d'enarborar la bandera insígnia del Batalló del Regional de Balears núm. 1, el dia 12 de maig de 1896, quan es va produir un tiroteig en les proximitats del destacament de Ceiba del Agua, on es trobaven concentrades les forces espanyoles sota el comandament del 1r tinent Rafel Martínez Expòsito, segons consta en la versió oficial del diari de guerra de 15 de març de 1897. No obstant no s'especifica quin tipus de condecoració li fou atorgada.

- - -

La major part dels soldats espanyols varen tornar, com hem mencionat, malalts; altres completament en la més absoluta misèria, sense ofici ni benefici. Molts varen subsistir gràcies als familiars i hagueren d'enfrontar-se a una penosa situació laboral.

Les conseqüències d'una guerra perduda

La pèrdua dels darrers territoris espanyols a ultramar va situar el país en un profund sentiment de fracàs, de frustració i de recel cap a l'Exèrcit. La majoria dels ciutadans donaren a aquesta institució la culpa de la nostra decadència exterior. Per aquest motiu quan els nostres soldats tornaren, la majoria malalts, no se'ls va rebre com mereixien.

Rebuda oficial a uns militars que arribaven a Palma procedents de les guerres espanyoles a ultramar.

L'índex de mortalitat entre la tropa colonial espanyola era molt elevat; els soldats eren molt joves, la majoria eren menors de 22 anys, molts moriren pel camí amb la frescor de la joventut entre les dents.

Els militars se sentien empegueïts i la massa popular es va sentir tranquil·la quan va saber que els seus fills no haurien d'anar a la guerra per morir injustament de fam, malalties i de misèria. Quan la guerra acabà el poble feu un gran alè.

Aquesta pèrdua de les colònies va privar els sectors més burgesos d'un mercat amb molts de beneficis, va eliminar la burocràcia colonial i provocà una total desconfiança cap als militars, com ja hem mencionat.

L'arribada a la seva terra dels soldats malalts (quasi la meitat patien cloroanèmia, diftèria, tisi pulmonar, paludisme, etc.) i per evitar la propagació especialment de la febre groga, els capitans generals, a través dels governadors civils, varen ordenar als batles d'on es dirigien els repatriats la seva vigilància constant, l'aïllament i la visita diària dels metges de capçalera. En aquest sentit és interessant fer constar les declaracions que va fer Vicente Blasco Ibañez al Congrés dels Diputats, en la sessió de les Corts del 5 de setembre de 1898, en què donà

la culpa de la situació del soldat repatriat al sistema de reclutament per enviar al front de la guerra de les colònies d'ultramar tan sols els fills de les famílies més pobres del país:

Ay Señores Ministros.?

¡Bien se conoce que la carne es barata y os importa poco que mueran estos soldados!

¡Si hubierais cumplido la promesa de establecer el servicio militar obligatorio!. De otra manera hubieran venido los repatriados y se hubiera dado alojamiento!

El repatriado, sano o enfermo, será igualmente ignorado por un pueblo deprimido al recordarle la vergüenza nacional.

Altres fonts assenyalen que hi havia la certesa per part política que no hi havia res a fer quan els Estats Units d'Amèrica va declarar la guerra a Espanya. Però com que els soldats i els mariners eren de classes baixes, enviant-los a la guerra aconseguen aturar dos problemes que anaven creixent a Espanya: un era el gran augment de l'atur i l'altre les esquerres, que cada dia tenien més adeptes.

Hem de tenir en compte que els fills de les persones menestrals no feien el servei militar perquè pagaven la «redempció en metàl·lic» (lleis de juliol de 1885 i agost de 1896), es podien redimir pagant una quota de 1.500 pessetes per al servei a la península i 2.000 pessetes per al servei d'ultramar.

El destí de molts dels soldats repatriats quan arribaven a la seva pàtria era clar: ser llicenciat per haver servit un temps superior a quatre anys a ultramar o per inutilitat. O bé, continuar en el servei militar fins a complir el temps de servei en la seva totalitat.

La classe proletària va aportar la totalitat dels efectius que anaren a lluitar i moriren per defensar uns interessos que sols afectaven l'oligarquia nacional.

Davant el panorama que tenien amb els soldats repatriats manacorins i amb una situació econòmica desastrosa a causa de diversos problemes estructurals i, a més, amb l'afegit dels estralls que havia ocasionat la fil·loxera, va augmentar la pobresa i va tornar a provocar una forta emigració, especialment a les excolònies d'Argentina, Puerto Rico i fins i tot a la mateixa Cuba, cercant treball i fortuna; cosa que va ocasionar disgregar novament moltes de famílies.

A les publicacions periòdiques d'aquella època s'hi troben algunes referències als soldats manacorins en les guerres d'ultramar, però farem menció de la que va aparèixer en el diari *El Àncora* de data 17 de setembre de 1897, núm. 3773, i que deia:

[...] muchos jóvenes españoles se hubieran salvado de una terrible enfermedad y de una muerte casi inevitable allá en Cuba y Filipinas en donde se combate en un malsano clima y con una insurrección cruel que les sacrifican en aras de sumisión y amor a la patria [...]

Conclusió

Manacor va aportar un total de 244 soldats joves a les guerres colonials que es varen dur a terme a ultramar (Cuba, Puerto Rico i Filipines), 187 dels quals patiren cap a Cuba. A conseqüència de la guerra, 60 soldats manacorins trobaren la mort, molts a causa de malalties que varen agafar per aquelles terres.

Manacor hagué de pagar un preu molt elevat per unes guerres promogudes només per defensar els interessos dels burgesos i de la resta de les esferes dominants. La caduca i nefasta idea de mantenir un imperi que feia temps que no s'aguantava i d'una decadència completa. El patriotisme de molts de la classe alta tan sols ocultava uns interessos econòmics i també uns determinats compromisos polítics.

La pèrdua de la guerra, l'augment de la pobresa degut en part a la manca de treball remunerat, i l'empitjorament de la situació en general amb l'aparició de la fil·loxera varen provocar, com ja hem dit, una època dura i obscura per a Manacor, que tan sols seria un preludi del desastre que trenta-sis anys després va arrasar la nació en una guerra civil.

Extret del programa de les Fires i Festes de Manacor de l'any 1897, on es pot observar la celebració d'una missa dia 19 de setembre en sufragi per les ànimes dels soldats morts a Cuba. L'endemà, dia 20, a les dotze del migdia, s'oficiava una missa en la mateixa plaça del Convent en sufragi per les ànimes dels soldats morts a Filipines.

En el diari Heraldo de Baleares de 21 de setembre de 1897, núm 214, també es donava compte de la celebració d'una «misa de campanya en la plaça del Convento en sufragio de las almas de los soldados fallecidos en Filipinas».

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

CARVAJAL MESQUIDA, Albert; GOMILA GRIMALT, Antoni (2018). *Memòries (1890–1930): Josep Oliver Billoch, batle de Manacor*. Lleopard Muntaner.

Diari oficial del Ministeri de la Guerra i Marina.

MARIMON RIUTORT, Antoni (1996). *Els balears en les guerres de Cuba, Puerto Rico i Filipines*. Barcelona: Barcanova.

NAVARRO CHUECA, Francisco Javier (2002). «Expedición Regreso con honor. Almirante Cervera» [en línia] <<https://almirantecervera.com/memoria-historica-y-recuerdos-de-la-guerra/expedicion-regreso-con-honor/>>.

NEGREIRA, Juan José; LUIS DE MESA, José (1998). *Mallorquines, Menorquines i Pitiusos en la Guerra de Cuba (1895–1898)*. Palma: José J. de Olañeta (La foradada; 48).

PLACER CERVERA, Gustavo (1997). *La guerra hispano-cubana norteamericana*. La Habana: Editorial de Ciencias Sociales.

ROZALÉN FUENTES, Celestina; UBEDA VILCHES, Rosa Maria (2004). «Nuestros soldados fallecidos y repatriados (1895–1898)». A: *La crisis de fin de siglo en la provincia de Almería: el desastre del 98*. Diputación Provincial de Almería: Instituto de Estudios Almerienses, p. 293-300.

SANSÓ BARCELÓ, Sebastià (2010). «Els soldats manacorins a les guerres colonials, Aportacions al coneixement de la qüestió». A: *VI Jornades d'Estudis Locals de Manacor*. Ajuntament de Manacor.

SEGURA SALADO, Josep. «Joan Josep Llodrà Duran: “El heroe del Ramblazo” únic manacorí que posseï “La Laureada de San Fernando”». *Quaderns de Perlas y Cuevas*, núm. 16.

ARXIUS CONSULTATS

Arxiu Municipal de Manacor.

Arxiu del Centre d'Història Militar de Balears.

Arxiu General de Defensa de Madrid (Caballeros de la Real y Militar Orden de San Fernando).

Arxiu de la Parròquia de la Mare de Déu dels Dolors de Manacor.

Arxiu de la revista Perlas y Cuevas.

FONTS ORALS

Maria Llodrà Grimalt, 1916–1997 (filla de Joan Josep Llodrà Durán).

Catalina Galmés Parera 1901–1990 (familiar de Llorenç Fullana Galmés).